

Єлизавета ТКАЧЕНКО

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
Запорізька державна інженерна академія

Олена ЯРИШКО

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
Запорізька державна інженерна академія

Юлія РОМАНОВА

Запорізька державна інженерна академія

КАПІТАЛ БАНКУ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЙОГО СУТНОСТІ

Розглянуто економічну природу банківського капіталу, узагальнено підходи до трактування категорії «банківський капітал» і проведено аналіз його динаміки за статистичними даними загалом по Україні.

Ключові слова: банк, капітал, банківський капітал, формування, статутний капітал.

В останні роки інтерес до дослідження банківської діяльності постійно зростає. Цей процес обумовлений більш швидким розвитком фінансових відносин та збільшенням впливу ринку банківських послуг на економічні відносини взагалі. З банківськими установами пов'язане виникнення окремої категорії «банківський капітал».

З метою подальшого вивчення теоретичних та практичних проблем формування та використання капіталу банку, а також управління структурою капіталу необхідно виокремити питання визначення сутності поняття «банківський капітал». Від цього залежить стабільність та ефективність діяльності комерційних банків та банківської системи загалом, надійність банку та прибутковість банківських операцій.

В економічній літературі існує велике розмаїття підходів до визначення сутності поняття.

Так, дослідженнями у сфері формування і використання банківського капіталу займалися такі вчені-економісти: М. Д. Алексеєнко, З. М. Васильченко, Є. Ф. Жуков, Б. Л. Луців, І. О. Лютий, А. В. Муричев, Л. О. Примостка, В. І. Ричаківська, А. В. Шаповалов та інші.

Кожен із дослідників мав різні погляди на категорію «банківський капітал», але і на сучасному етапі відсутня єдина точка зору на його визначення та складові, що підводить до необхідності подальших досліджень у цьому напрямку.

Метою статті є вивчення природи банківського капіталу, а також визначення основних тенденцій щодо його зміни в банківській системі України.

Станом на 01 січня 2013 року банківську ліцензію Національного банку України на здійснення банківської діяльності мали 176 банків України (публічні акціонерні товариства) [9].

Для банківської діяльності одним з найбільш важливих питань є формування банківського капіталу і пошук шляхів його зростання.

Ще у 2000р. Указом Президента України «Про заходи щодо зміцнення банківської системи України та підвищення її ролі у процесах економічних перетворень» було наголошено на необхідності зростання рівня концентрації банківського капіталу шляхом залучення комерційними банками додаткового акціонерного капіталу, капіталізації їх прибутку, банкрутства неплатоспроможних банків, злиття або приєднання комерційних банків, утворення банківських холдингів, скасування обмеження щодо частки засновників (акціонерів) у статутному фонді комерційного банку(п. 1) [2].

Але зазначене положення є актуальним і сьогодні, що відобразилось в «Основних засадах грошово-кредитної політики на 2012 рік», а його вирішення значною мірою залежить від розуміння сутності банківського капіталу і такої його складової, як власний капітал акціонерного банку.

Розглянемо зміни банківського капіталу згідно з даними статистики(табл. 1).

За даними статистики спостерігається тенденція щодо збільшення банківського капіталу. Капітал банків зріс за 2012р. на 8,9 % і на 01.01.2013р. становив 169,32 млрд. грн. або 15,0% пасивів банків, сплачений зареєстрований статутний капітал банків становив 175,2 млрд. грн.

За місяць, тобто на 01.02.2013р. відбулося незначне збільшення капіталу банків і він становив вже 170,36 млрд. грн. або 15,0% пасивів банків, а сплачений зареєстрований статутний капітал банків становив відповідно 175,22 млрд. грн[9].

Упродовж усіх років спостерігається збільшення статутного капіталу, і ця тенденція, як бачимо, зберігається.

Порівняємо темпи зростання ВВП і темпи зростання банківського капіталу (табл. 2) з метою визначення наявності резервів у банківському секторі.

Таблиця 1. Динаміка банківського капіталу в Україні, млн. грн. [9]

Капітал	01.01.2008р.	01.01.2009р.	01.01.2010р.	01.01.2011р.	01.01.2012р.	01.01.2013р.
1	2	3	4	5	6	7
Капітал	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	169 320
з нього: сплачений зареєстрований статутний капітал	42 873	82 454	119 189	145 857	171 865	175 204
Частка капіталу у пасивах,%	11,6	12,9	13,1	14,6	14,7	15,0

Таблиця 2. Темпи зростання ВВП і банківського капіталу,% [9]

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Темп зростання ВВП	96,33	118,54	120,28	107,51*
Темп зростання банківського капіталу	171,41	96,57	119,58	112,9

* Дані за 3 квартали 2012р.

У 2009 р. спостерігається зростання банківського капіталу при зниженні ВВП. Як видно з табл. 2, у 2011р., і така ж тенденція наявна у 2012р, темпи зростання банківського капіталу майже збігаються з темпами зростання ВВП. Така ситуація свідчить про значні резерви фінансових ресурсів економіки України, за умови їх грамотного використання.

Можливо зробити висновок, що банківська система України характеризується зростанням банківського капіталу загалом, що є позитивним явищем. Таке нагромадження банківського капіталу сприяє підвищенню фінансового потенціалу як окремого банку, так і банківської системи.

Зростання статутного капіталу вказує на намагання підвищити рівень капіталізації саме за рахунок нарощення цієї складової.

Але відсутність чіткого визначення поняття «капітал банку» призводить до ототожнення його з іншими економічними поняттями та відповідно ускладнює

практичну діяльність акціонерних банків і проведення аналізу їх діяльності.

Розглянемо більш детально сутність поняття «банківський капітал», що вживається в економічній літературі та практиці досить часто і залежно від контексту в цей термін укладається різний зміст. Банківський капітал у фахових джерелах ототожнюється з такими термінами, як «власний капітал», «власні кошти», «банківські ресурси» тощо.

Відомо, що економічна категорія «капітал» виникла давно. Значний внесок у її наукове розуміння зробили такі вчені, як Л. Вальрас, Дж. Кларк, К. Маркс, Т. Мальтус, А. Маршалл, К. Менгер, Д. Рікардо, Дж. Робінсон, Н. Сеніор, А. Сміт, М. Туган-Барановський, Ф. Хайек, А. Шумпетер та інші.

Проаналізуємо підходи вчених до визначення категорії «банківський капітал» та порівняємо їх з законодавчим трактуванням (табл. 3).

Таблиця 3. Тлумачення терміну «банківський капітал» у законодавчих актах та фахових джерелах

Автор	Визначення
1	2
Закон України «Про банки і банківську діяльність»[1]	власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань
Загородній А. Г., Сліпущко О. М., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. [6]	сукупність грошових капіталів (власних і залучених коштів), якими оперують банки. Будучи вкладеними в банківську справу, вони приносять власнику банківський прибуток
Мочерний С. В. [5, с. 549]	сукупність грошових капіталів, залучених банком, які використовуються ним у вигляді банківських ресурсів для кредитно-розрахункових та інших операцій
Мишкін Ф. С. [8, с. 258]	чисті активи банку, які дорівнюють різниці між сумою активів і пасивів. Ці кошти мобілізуються шляхом продажу нових акцій або з нерозподілених доходів
Роуз П. [10, с. 445]	капітал складається з акціонерного капіталу, який був внесений власниками банку, резервів для покриття можливих збитків та нерозподіленого прибутку
Коваленко В., Прадун В. [7]	сукупність банківських ресурсів у матеріально-речовій формі, у формі нематеріальних та фінансових активів, що виражені у грошовій формі, сформовані за рахунок власних коштів, залучених і позичених коштів на грошовому ринку, які використовуються банком для здійснення банківської діяльності задля одержання прибутку

За даними табл. 3 бачимо, що законодавче трактування зводиться до того, що банківський капітал – це власні кошти банку, що збігається з трактуванням Ф. С. Мишкіна.

Інша група авторів розглядають банківський капітал як частину банківських ресурсів.

Крім того, банківський капітал також трактується як акціонерний капітал, що вноситься власниками.

Таким чином, виділяється три підходи до трактування цієї категорії (рис. 1).

Кращому усвідомленню поняття «банківський

капітал» сприяє поділ його на окремі складові елементи з подальшим групуванням їх за певними ознаками, тобто здійснення класифікації видів банківського капіталу. Залежно від того, яку мету і які завдання ставлять при класифікації, можуть застосовуватися різні критерії. Але які б критерії та скільки б їх не використовували при класифікації науковці, слід звернути увагу, що, мобілізуючи вільні кошти одних суб'єктів та передаючи їх іншим, банки завжди здійснюють це для одержання власного прибутку.

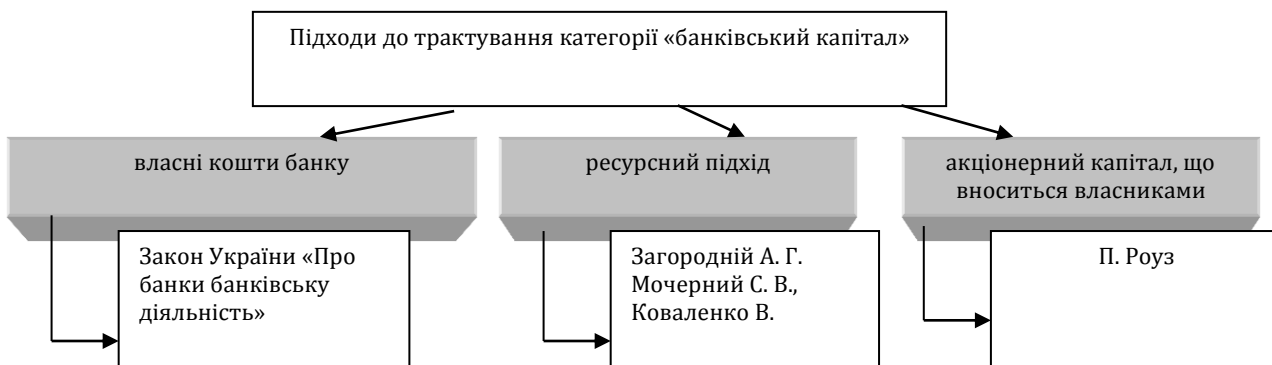

Рис. 1. Підходи до трактування категорії «банківський капітал»

Таким чином, вважаємо, що банківський капітал – це капітал, сформований за рахунок власних коштів, тобто залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань, залучений з метою здійснення банківської діяльності задля одержання прибутку.

Незалежно від трактування банківського капіталу, він має певні особливості:

- 1) банківський капітал має лише грошову форму;
- 2) використовується для здійснення банківської діяльності з метою отримання прибутку;
- 3) банківський капітал містить власний капітал, до якого входять складові, що є стійкими, тобто постійними – це статутний капітал банку та змінні складові – це нерозподілений прибуток;
- 4) достатній рівень банківського капіталу є важливим як для окремого банку, так і банківської системи України, крім того, цей показник є визначальним і для економіки України загалом.

Сутність банківського капіталу виявляється також у його функціях.

Узагальнивши точки зору різних авторів [4; 10], можемо визначити такі три основні функції банківського капіталу:

- 1) захисна;
- 2) регулююча;
- 3) комерційна.

Здійснення регулювання банківського капіталу з боку НБУ сприяє забезпеченню стабільності банківської системи надалі. З метою втримання фінансової стійкості і стабільності встановлюють, наприклад, нормативні

вимоги до обсягу регулятивного капіталу банку, що є важливим для його діяльності. Основою для визначення регулятивного капіталу є положення Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», згідно з якою «регулятивний капітал банку – сукупність основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу».

Але, наприклад, постійна зміна і вдосконалення в попередні роки розрахунку власного капіталу значно впливала на порівнюваність результатів при здійсненні аналізу фінансового стану комерційного банку.

Крім того, враховуючи дуже складну природу банківського капіталу, необхідно дуже обережно та зважено підходити до його регулювання.

Таким чином, банківський капітал, по-перше, є цінністю безпосередньо для акціонерів банку, оскільки вони прагнуть не втратити свої гроші і отримати прибуток, а по-друге, є основою розвитку банку.

Капітал слугує для покриття збитків і збереження платоспроможності, забезпечення доступу до ринків фінансових ресурсів і захисту банку від фінансових ризиків.

Отже, дослідження природи банківського капіталу дозволило підтвердити важливість його для функціонування банку і скласти основу для подальших наукових розробок для управління банківським капіталом з метою підвищення ефективності його використання.

Список літератури

1. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 7.12.2002 р. №2121-III. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
2. Про заходи щодо зміцнення банківської системи України та підвищення її ролі у процесах економічних перетворень [Електронний ресурс] : указ Президента України // Урядовий кур'єр. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/891/2000>
3. Алексеенко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики [Текст] : монографія / М. Д. Алексеенко – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
4. Банківські операції [Текст] : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савчук, М. Ф. Пуховська та інші; за ред. д. е. н., професора Мороза А. М. –

КНЕУ, 2002. – 476 с.

5. *Економічна енциклопедія* [Текст] / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2001. – 848 с.
6. Загородній А. Г. *Словник банківських термінів. Банківська справа: Термінологічний словник* [Текст] / А. Г. Загородній, О. М. Сліпушко, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко – К. : Вид-во “Аконіт”, 2000. – 605 с.
7. Коваленко В. *Оцінка впливу монетарної та регуляторної політики центрального банку на розвиток банківського капіталу* [Текст] / В. Коваленко, В. Прадун // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – № 6(60). – С. 16 – 27.
8. Мишкін Ф. С. *Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків* / Ф. С. Мишкін – К. : Основи, 1999. – 963 с.
9. *Основні показники діяльності банків України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
10. Роуз П. С. *Банковский менеджмент: Перевод с англ. 2-го изд.* – М. : Дело, 1997. – 768 с.

РЕЗЮМЕ

Ткаченко Елизавета, Ярышко Елена, Романова Юлия

Капитал банка: теоретические основы определения его сущности

Рассмотрена экономическая природа банковского капитала, обобщены подходы к трактовке категории «банковский капитал» и проведен анализ его динамики по статистическим данным в целом по Украине.

RESUME

Tkachenko Yelyzaveta, Yaryshko Olena, Romanova Julia

Capital of the bank: a theoretical basis for the definition of its essence

In the article the economic nature of bank capital is considered. The approaches to the treatment of the category "bank capital" are summarized. The analysis of its dynamics according to the statistics in Ukraine in general is carried out.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2013 р.